

П Р И К А З И

Др Чедомир Драшковић

СВЕ О СРБИМА И ПРАВОСЛАВЉУ У СР ХРВАТСКОЈ

Још 1963. године из штампарије „Информатор“ у Загребу, а у издању Савеза епархијских удружења православног свештенства СР Хрватске, појавила се књига коју је написао Милан Радека: „Срби и православље Горње Крајине (поводом 250 -годишњице Карловачког владичанства)“. У овој књизи се, поред осталог, говори о продирању Турака у Хрватску (9-10), страдањима Хрвата, владавини Харбсбурга, важности Кордуна, Војној Крајини, (10-14), Жумберку, Горском Котару, а нарочито о становништву и насељавању Лике, Кордуна и Баније (25-39), о њиховим градовима и бројном стању из 1768. године, о вери досељеника, о митрополиту Атанасију Љубојевићу, првом епископу Карловачког владичанства (47-52) и низу од 23 досадашња епископа (53-60), а затим о осталом свештенству, о манастирима, школама и књижевности (61-67), да би се, најзад, рекло нешто и о катастрофи 1941. и њеним последицама: убијен је епископ и 67 свештеника, док је њих још 28 помрло у рату, или после рата, од последица свега што се претрпело (67-75). На кра-

ју је дат пресек стања ослобођења (76-85).

Ова књига је давно распродата, па се очекује њено друго, проширено издање.

У истом издању појавило се, четири године касније, дело др Душана Кашића: „Срби и православље у Славонији и Сјеверној Хрватској“ (Загреб 1967., 140), у коме овај наш понати црквени историчар, на основу обилних извора и литературе, чији навод износи осам последњих страница (130-137), говори о најранијем досељавању Срба у Славонију (5-10), о Славонији под Турцима (11-18) и о Србима у турској Славонији (19-27). Посебан одељак је посвећен животу Срба у Горњој Славонији под аустроугарском влашћу (28-44). Од нарочитог интереса је излагање о Марчанској епархији, њеном постанку и унијатима у Марчи (45-57) и Лепавинско-северинској епархији (58-68). Излажући даље историју Доње Славоније, после њеног ослобођења од Турака (69-73), писац прелази на историју Славонске (пакрачке) и Загребачке епархије (74-113), осврћући се и на Мохачко-сигетску или Барањску епархи-

ју (79-81), да би, на крају, говорио о страдањима у другом светском рату (114-121) и о послератној обнови (122-129).

Ово дело се може добити код издавача у Загребу, по цени од 10. динара.

Најзад, недавно се појавио и „Алманах — Срби и православље у Далмацији и Дубровнику“, такође у издању Савеза удружења православног свештенства СР Хрватске (Загреб 1971, 300), технички врло лепо опремљен, штампан ћирилицом у Штампарско-издавачком заводу „Зрински“ у Чаковцу, што свакако није без нарочитог значаја. Овим је остварена замисао издавача о што потпунијем и целомитом приказу свега онога што је од значаја за правилно упознавање са Србима и православљем на целој територији данашње СР Хрватске.

Но, пре него се задржимо на овом Алманаху, потребно је подсетити се на неколико посебних издања, која су у међувремену довела до потпунијег схватања историје Српске цркве на истом простору. Ту пре свега спада монографија коју је написао епископ горњокарловачки Симеон Злоковић: „Двеста педесет година Епархије горњокарловачке“ (Београд 1964, 99). Прве речи ове монографије су: „Митрополиту Анастасију Љубијевићу, првом архијереју горњокарловачком и великом јерарху Српске цркве, уместо споменика на незнаном му гробу, овај скромни рад посвећује његов 23-ћи наследник.“ У овој монографији се, поред осталог говори о досељавању Срба на подручје ове епархије и насељавању градова (12-28), о црквеним и политичким приликама досељеника

(29-36) затим о манастиру Гомирју (36-40) и манастиру Марчи и раду на унији (40-46), осврћући се и на егзархе пећских патријараха у западним крајевима, и сеобу Срба 1690 (46-50), да би се у последњем делу дали подаци о архијерејима Епархије горњокарловачке (50-95), међу њима и о шесторици епископа Костајничко-зринопољске епархије (56-57). На крају је наведена одговарајућа литература (99).

Епископ горњокарловачки Симеон је, такође, написао и монографију: „Две православне цркве у Истри“ (Београд 1964, 44 + литература). Овде је најпре реч о грчким колонијама на Јадрану уопште и Пули посебно (3-14), о Филаделфиској епархији у Венецији, њеним архијерима и нашој цркви (14-25), са освртом на наше миграције у Истри (25-29), да би се најзад говорило о српској парохији у Пероју (29-37) и нашој цркви у Пули, њеној обнови и освећењу (38-44).

Као прва књига посебног издања Библиотеке „Православље“ изишла је монографија: „Манастир Крупа“ (Београд 1968, 62), чије прве радове пише епископ далматински Стефан Боца: „Шест и по векова мисије манастира Крупе“ (3-6), а др Душан Кашић даје историјски преглед овог манастира (7-20). Аника Сковран пише о уметничким споменицима манастира (21-50), а епископ моравички Лаврентије о Герасиму Зелићу (51-58). На крају је дат преглед настојатеља Манастира Крупе у XVIII и XIX веку (59-60).

Све ове последње три монографије су распродате.

У Библиотеци „Православље“, као трећа књига њених посебних издања, појавила се прошле

године књига: „Далматински епископ Симеон Кончаревић и његово доба. Споменица о 200-годишњици његове смрти (1769—1969)”, Београд 1970, 94. Прве радове ове Споменице епископ далматински Стефан посвећује успомени на „Косовског владикѹ” (5-7). Др Душан Љ. Кашић описује стање српског народа и његове цркве у Далмацији у XVIII веку (8—27), а Душан Ст. Лакић пише о Симеону Кончаревићу, епископу далматинском и боко-каторском (28—46). Марко Јачов говори о Лазару Вујиновићу, најбољем сараднику владике Кончаревића (47—56). Последња два прилога ове Споменице су из пера Анике Сковран („Непознати мајстор иконостаса цркве св. Борћа у Горњим Биљанима”, (57-78) и др Димитрија Стефановића („Молебан Богородици и његова далматинска музичка варијанта”, (79—94).

Ова Споменица се може добити код издавача, по цени од 10.—дин.

Библиотека „Православље” издала је недавно и дело др Душана Кашића: „Српски манастири у Хрватској и Славонији”, Београд 1971, 376. Дело је технички врло лепо опремљено. Поред опширне библиографије (347—355) доноси и регистар личних имена (357—374). Сам садржај је, поред уводних излагања, у којима је реч о географском размештају манастира, њиховом оснивању и изградњи, имовини, унутрашњем животу, па о манастирима као центрима верског, културног и народног живота, о редукцији манастира у XVIII веку и њиховом страдању у току другог светског рада (9—34), подељен у два дела: живи и угашени манастири. У првој групи реч је о положају, имену, историји,

архитектури, сликарству, старинама, моштима, предметима од метала и тканине, књигама и гробљима манастира Гомирја (37—94), Лепавине (95—139), Ораховице (140—194), Пакре (195—228) и Свете Ане (229—253). У другој групи је реч о угашеним манастирима. Овде аутор даје податке за манастире: Бршљанац (257—272), Дејановац (273—277), Дреновац (278—290), Комоговину (291—315) и Марчу (316—346).

Ова књига се може добити код издавача, по цени од 40.—динара.

Са алманахом — Срби и православље у Далмацији и Дубровнику, учињен је крупан корак ка свестранијем упознавању прошлости Срба у овим крајевима. Стога је његова појава ових дана дочекана са разумљивим интересовањем. Јер, после радова Никодима Милаша о православној Далмацији, Стону и Дубровнику, ово је први озбиљан посао уложен у проучавање црквене историје, живота, просвете и културе православних Срба у Далмацији и Дубровнику.

Посматрајући распоред градова које доноси овај Алманах могло би се помислити да није заступљен одговарајући ред. Јер, чисто научни прилози су измешани са оним популарним. Међутим, позната је намера и жеља издавача да овај Алманах дође у руке широких читалачких маса. Стога су у њему нашли место и прилози који се иначе не би нашли у чисто научној публикацији. То опет ниуком случају не умањује општу вредност Алманаха. Јер оно што су дали др Душан Кашић (Срби и православље у Северној Далмацији, 7—30), Раде Вукомановић

(Дубровник, 77—106), Љубомир Врцељ (Клирикална школа у Шибенику и Задру, 107—121) и Радослав Доброта (Прота Дамјан Доброта, 51—56) представља озбиљан допринос науци. А и оно што су нам скупили, описали и предочили Милан Радека (Грађа о српским школама, 123—136; Дело Душана Берића, 137—139; Прилози о споменицима културе код Срба у Северној Далмацији, — плод скоро десетогодишњег рада, врло напорног, теренског, по захтеву Српске академије наука и уметности, 157—283) и Петар Олујић (Свештенство Епархије далматинске, 43—50), стоји на прагу науке. Све то, свакако, макар и само као изворна грађа, представља вредност, а и помоћ онима који би тај њихов посао наставили са неким кораком даље. Што се пак тиче обичних читалаца они би били поштеђени непотребног напора око разумевања, ако напр. изражавање М. Радеке не би било онако шкрто и пуно скраћеница, које су ретко кад претходно објашњене.

У Алманаху је, поред пет песама, нашло место и оно што је написано о епископима Стефану Кнежевићу (31—33), Никодиму Милашу (35—37), архимандриту Никодиму Опачићу (57—64), протојерејима: Љубомиру Врцељу, Јакову Мандићу, Урошу Доброти, Божидару Магуду, Миливоју Јелачи, Николи Тршићу и др. (67—75), као и осврт Ратка Јелића на Свештеничко удружење у Далмацији (297—300).

Прилози пак Јована Цвијића (Два етничка процента у Далмацији, 141—142), Божидара Ковачевића (Давнине гласи — ко све у најдревнијој старини говори о нама; о пореклу и значењу нашега имена, 143—145), Милана Радеке (Белешке о називу „Влах” 147—150) и Стевана Роце (Томазео у одбрану православља, 151—156), — представљају и вредност и послатицу, не само својом научном заснованошћу, него и актуелношћу.

Овај Алманах се може добити код издавача у Загребу и у свим већим књижарама у Београду, по цени од 40. — динара.

Пажња претплатницима „Теолошких погледа”!

Услед повишења штампарских трошкова приморани смо да претплату у 1972. години повсћамо на 36.— динара. Цена појединачном примерку биће 10.— динара. Претплата за иностранство: 4,5 америчка долара.

Молимо наше поштоване претплатнике да имају разумевања за ову измену.

Исправка. — Моле се читаоци да у претходном броју „Теолошки погледи”, бр. 3/1971. на стр. 180, други ред озго, изврше исправку и место речи „болест” ставе реч „балет”.